

T.B.M.M.
HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ
Grup Başkanlığı
Sayı : 15453
Tarih : 25.11.2021

Türkiye Büyük Millet Meclisi -
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanlığı
Tarih: 25/11/2021 16:21
Sayı: E-120.10-
0918878

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Haklara Erişim Araştırmasının verileri; İstanbul'da ikamet eden, düzenli geliri olmayan, günlük ve güvencesiz işlerde çalışan 103 hane ile görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Avrupa Sosyal Şartı Madde 7'ye göre taraf devletler çocukları fiziksel ve manevi zararlardan korumakla yükümlüdür. Avrupa Sosyal Şartı asgari çalışma yaşının en az 15 olmasını sağlamayı önerir. Ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkının sağlanması ve yoksulluk koşulları altında yaşayan/çalışan ailelerin ve çocukların haklara erişim durumlarının tespiti ve incelenmesi amacıyla bir Araştırma Komisyonu kurulmasını ve bu hususta Anayasa'nın 98'inci İçtüzüğü'nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederim.

Av. Abdullah Koç
HDP Ağrı Milletvekili

ÖZET GEREKÇE

Pandemi döneminde, çocukların haneye gelir getiren yetişkinin hastalık veya farklı bir sebeple çalışamayacak durumda olması veya çalışan yetişkinlerin gelirlerinin hanenin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi sebebiyle çalıştıkları görülüyor. Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim araştırmasında görüşülen hanelerin %13'ünde çocukların %6 oranında çalıştığı görülüyor. Bu hanelerin %6'sında eve sadece çocukların gelir getirdiği ortaya çıkıyor. Ailelerle yapılan derinlemesine görüşmelerde çalışmaya başlamak okuldan kopma ve eşit fırsatlara erişememe sebebi olarak ortaya çıkıyor. Yine görüşmelerimizde aktarılanlara göre pandemi sürecinde hane gelirinin eve düzenli bir şekilde gıda alamayacak kadar düşmesi nedeniyle daha önce çalışmayan çocukların da günlük işler yapmaya başladığını, sokağa çıkma izni olan günlerde çalışmaya giden çocuklar olduğunu, bazı hanelerde uzaktan eğitimin 'okulların kapanması' olarak algılandığı ve çocukların çalışmaya başladığı görülüyor. Bunun yanında saha deneyimimize göre, derin yoksulluk koşulları altında yaşayan ailelerde çocuklar; kağıt, hurda toplayıcılığı, seyyar satıcılık ve tekstil işçiliği gibi ağır iş koşulları ve uzun çalışma saatlerine sahip alanlarda çalışıyorlar.

GEREKÇE

Avrupa Sosyal Şartı Madde 11 sağığın korunması hakkını tanıır: Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim araştırmasında görüşülen ailelerin %41'i herhangi bir sağığ güvencesi olmadığı için, %34'ü ise sağığ güvencesi ilaçlarını karşılamadığı için yeterli ilaca ulaşamıyor. Bu hanelerde görüşülen kişilerin %18,6'sı sağığ hizmetleri hakkında yeterli bilgiye ulaşamadığı için, %7,2'si sağığ sistemi içinde ayrımcılığa maruz kaldığı için, %25,8'i ise sosyal güvencesi olmadığı için sağığ hizmetlerine erişemediğini belirtiyor. Avrupa Sosyal Şartı Madde 13'e göre yeterli olanağı bulunmayan herkesin sosyal ve tıbbi yardım alma hakkı ve Avrupa Sosyal Şartı Madde 14'e göre herkesin sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır.

a. Taraf devletler, kendi çabasıyla veya başka kaynaklarla sağığ hizmetlerine erişemeyen kişilere hastalık durumunda yeterli bakımı vermeyi taahhüt ederler. Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim araştırmasına göre, görüşülen hanelerin %32,7'si hiçbir sosyal sigortadan faydalanmıyorken; %46,9'u çalışmayan kişiler için devlet tarafından sağlanan "yeşil kart" sisteminden yararlanıyor. Görüşülen kişilerden bazıları, "yeşil kart" sisteminin her türlü sağığ hizmet ve ilacı karşılamaması sebebiyle biriken borçlarını ödeyemediklerini, bu sebeple sağığ hizmetlerine erişmekte güçlük çektiklerini anlatıyorlar.

b. 11. Kalkınma Planında (2019-2023 yılları için) "Yoksulluğun nesiller arası aktarımını azaltmak ve fırsat eşitliğini artırmak üzere çocukların bireysel ihtiyaçlarına yönelik uygulamalar hayata geçirilecektir." ifadesi bulunmaktadır. Aynı zamanda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Eylem Planında Roman çocuklara sosyal, psikolojik ve akademik destek verilmesinin planlandığı görülüyor. Mahallelerde sürdürdüğümüz saha çalışmaları; çocukların hükümet tarafından sağlanan herhangi bir sosyal veya psikolojik destekten yararlanmadığını gösteriyor.

c. Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim araştırmasında görüşülen ailelerin %49,5'inin ekonomik bir destek aldığı görülüyor. Bu hanelerin %40 yerel yönetimden (İBB) destek alırken, %28'i kaymakamlıktan, %26'sı diğer devlet kurumlarından destek alıyor. Hanelerin %90'ı bu ekonomik desteğı gıda harcamalarında, %35,2'si fatura ödemelerinde, %31,5'i çocuk bakım giderlerinde, %22,2'si kiralarnı ödemekte kullanıyor. Sosyal destek alamayan haneler; başvuru mekanizmalarına erişememek, destek kriterlerine uymadığı için reddedilmek ve başvuruları hakkında hiçbir geri dönüş alamamak sebepleriyle sosyal desteklere ulaşamadıklarını anlatıyorlar. Sabit bir ikamet adresi ve kimliğe sahip olmayan hanelerin sosyal destek kriterlerine uymadıkları sebebiyle desteklenemediğı görülüyor.

Cumhurbaşkanlığının Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğine göre, 14 yaşından büyük çocuklar yönetmelik tarafından kabul edilen işlerde sağığ ve güvenliklerini; fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal gelişimlerini veya öğrenimlerini tehlikeye atmadan çalışabilirler. TÜİK tarafından 2019 yılında gerçekleştirilen "Çocuk İşgücü Araştırması"na göre, 5-17 yaş arasındaki çocukların istihdam oranı %4,4. Bu grubun içindeki çocukların %4,4'ünü 5-11 yaş arasındaki çocuklar, %15,6'sını 12-14 yaş arasındaki çocuklar,

%79,7'sini 15-17 yaş arasındaki çocuklar oluşturuyor. Veriler çalışan çocukların %30,1 %34,3'ünün eğitime devam Tarım Sektörü etmediğini gösteriyor. Çocukların %23,7 %30,1'i tarım sektöründe Sanayi çalışırken, %23,7'si sanayi %45,5 sektöründe, %45,5'i Hizmet Sektörü sektöründe çalışıyor.

Avrupa Sosyal Şartı Madde 16, ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkını tanıırken, Madde 17 ise çocukların sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkını tanıır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014 Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi Projesi Raporuna göre, çocukların bakım ve koruma altına alınma nedenlerinde ilk sırayı %69,5 ile ekonomik ve sosyal yoksunluk almaktadır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununu çocukların öncelikle ailelerinin yanında korunması amacıyla danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma gibi tedbirler alınmasını öngörmüştür. Aile ve Çalışma Bakanlığının verilerine göre, 2015 yılında devlet korumasında kuruluş bakımı altında bulunan çocuk sayısı 12.667, SED desteği ile aile yanında desteklenen çocuk sayısı 71.845, koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısı 4.616. 2019 yılında ise kuruluş bakımı altında bulunan çocuk sayısı 13.867, SED desteği ile aile yanında desteklenen çocuk sayısı 125.258, koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısı 7259. SED destekleri ve aile yanında bakım sistemlerinin kurum bakımındaki çocuk sayısının azalmasında etkisi olduğu görülmektedir fakat, TÜİK verilerine göre aile/çocuk desteğine ayrılan bütçenin sosyal koruma harcamalarındaki oranının 2019 yılında %4,3 olduğu görülüyor, GSYH içindeki oranı ise %0,5. Yoksulluk koşulları altında yaşayan çocukların akranları ile eşit nitelikte, ücretsiz eğitime erişmesi yolunda alınan önlemlerin yeterli olmadığını gözlemliyoruz. Derin Yoksulluk Ağı'nın saha çalışması sonuçlarına göre, yoksulluk koşulları altında yaşayan 103 hanenin %57,8'inde çocuklar uzaktan eğitime devam edemedi. Okula devam edemeyen çocukların; %60'ı uzaktan eğitime katılabilecek teknolojik cihaza erişimi olmaması, %54'ü internete erişimi olmaması, %45'i takip eden bir yetişkinin olmaması, %39'u uzaktan eğitime erişim konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması ve %7'si çalışmak zorunda olması sebepleriyle uzaktan eğitime katılamadı. Çocukların %59'u bu engellerden en az ikisiyle karşı karşıya kaldı. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından fırsat eşitliği sağlanması amacıyla oluşturulan, her okula dijital eğitim materyalleri sağlanması, her öğretmen ve öğrencinin dijital eğitim materyallerine ulaşmasını hedefleyen Fatih projesi 2010 yılında uygulamaya geçti, 5 sene süreceği öngörüldü. 5 senenin sonunda öğretmen ve öğrencilere ulaşabilen tablet ve bilgisayar oranının %8 olduğu açıklandı. Eğitim Reformu Girişiminin raporuna göre projeye 2015-2018 yılları arasında 1 milyon TL bütçe harcandı. MEB'in 2021 ve 2022 yılları bütçe planlarında ise FATİH projesine ayrılmış bir bütçe yok. Yoksulluk koşullarında yaşayan ailelere çocuklarını okula göndermeleri koşuluyla şartlı yardımlar verilmektedir. Bu şartlı yardımın miktarı aylık, ilköğretimde okuyan oğlan çocukları için 45, kız çocukları için 50 TL; ortaöğretimde okuyan oğlan çocukları için 55, kız çocukları için 75 TL'dir. Bu destek ülke şartlarında düşünüldüğünde, bir ayda okula giden bir çocuğun ancak bir haftalık beslenme ihtiyacını karşılayabilecek düzeydedir.

Avrupa Sosyal Şartı Madde 30'a göre herkesin yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunmaya hakkı vardır. Taraf devletler, yoksullukla mücadelede eşgüdümlü ve topyekûn bir

yaklaşım sergilemeyi taahhüt ederler. 2019 Eurostat verilerine göre ülkedeki 16 yaş altı nüfusun %47,7'si yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında. 2015 yılında ise bu oran %82,2. 2019 yılı TÜİK verilerine göre, Sosyal Koruma harcamalarına ayrılan bütçenin GSYH içindeki oranı %12,5. Bu harcamalar içinde aile/çocuk desteklerine ayrılan bütçenin oranı ise %0,5; sosyal dışlanmaya ayrılan bütçenin oranı %0,1. Çalışmalarımızda yoksulluk koşulları altında yaşayan ailelerin ve çocukların pandemiyle birlikte temel ihtiyaçlarına erişemediklerini gözlemliyoruz. Saha araştırmamızda görüşülen ailelerin %85'i yeterli besine ulaşamıyor. Ailelerin %74'ü bebek maması ve bezi almakta zorlanırken, %21'i hiç alamıyor. Aileler 0-3 yaş çocuklarını hazır çorba, şekerli su, pirinç lapası gibi besin değeri bu yaş grubu için yeterli olmayan besinlerle beslemek zorunda kalıyor. Hanelerin %38,7'sinde neredeyse her gün öğün atlanıyor. Görüşülen ailelerin %39'u pandemi döneminden önce de temiz içme suyuna erişemediğini söylerken, %49 pandemi döneminde içme suyuna erişemiyor.

Avrupa Sosyal Şartı Madde 31 barınma hakkını tanıır. Saha araştırmamız kapsamında görüşme yapılan, günlük işlerde çalışarak geçimini sağlayan ailelerin %10'u baraka/çadır koşullarında yaşıyor. Ailelerden bazıları kentsel dönüşüm sebebiyle evlerini kaybettikten sonra, bazıları pandemi döneminde evlerini kaybettiklerinde, bazıları ise İstanbul'a geldiklerinden beri baraka veya çadırdaki yaşadıklarını söylüyorlar. Baraka ve çadırlarda yaşayan ailelere derinlemesine görüşmeler sırasında yaşam alanlarında ne kadar güvende hissettikleri sorulduğunda, yaşam alanlarının temel güvenlik ve yaşam gereksinimlerini karşılayamadığı ortaya çıkıyor. Baraka/çadır koşullarında ısınma ve suya erişim konularında özellikle zorluklar yaşandığı görülürken, zararlı olabilecek haşerelerin de özellikle çocukların sağlığını tehdit ettiği anlaşıyor. Birlikte çalıştığımız günlük, güvencesiz işlerde çalışan birçok hane; çadırlarının/barakalarının belediye/hükümet tarafından yıkılması, oturdukları evin kirasını ödeyememek, kirada oturulan evin kontratının yapılmamış olması gibi sebeplerle evsizlik kaybetme riskiyle karşı karşıya kalıyor. Pandemi döneminde evsizlik riskinin arttığını gözlemliyoruz. Görüşme yaptığımız 103 haneden %38,8'i evini kaybetme riskiyle karşı karşıya kaldığını söylüyor. Hükümet tarafından evsizlikle karşı karşıya kalan kişiler için sağlanan geçici barınma merkezleri, cinsiyete dayalı ayırım temeliyle kurulduğundan ailelerin güvenli bir şekilde barınabilecekleri bir barınma merkezi sistemi bulunmamaktadır.

Bu Araştırma Önergesi, ülkenin taraf olduğu Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı hükümlerine dayanarak; Açık Alan Derneği/Derin Yoksulluk Ağı'nın, ülkede çocuk yoksulluğuna dair gözlemlerini ve çeşitli bulguları aktarmak üzere hazırlanmıştır. Bu Araştırma Önergesinde değinilen bilgiler; Derin Yoksulluk Ağı tarafından yapılan Pandemi Döneminde Derin Yoksulluk ve Haklara Erişim Araştırması bulgularının yanında, STK çalışanlarının saha gözlemlerine, hükümetin resmi kaynaklarına, ülkede çalışma gösteren farklı kişi ve kurumların verilerine dayanmaktadır. Ailenin sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkının sağlanması ve yoksulluk koşulları altında yaşayan/çalışan ailelerin ve çocukların haklara erişim durumlarının tespit edilmesi amacıyla bir Araştırma Komisyonu kurulması elzemdir.

1	TULAY HATIMOĞULLARI ORUÇ	ADANA	Flam
2	NURAN İMİR	ŞIRNAK	Nuran -
3	GÜLÜSTAN KILIÇ KOÇYİĞİT	MUŞ	Gülhan
4	ALİCAN ÖNLÜ	TUNCELİ	Sam & Cude
5	REMZİYE TOSUN	DİYARBAKIR	Remziye
6			
7	ÖMER ÖCALAN	ŞANLIURFA	Ömer
8	ERDAL AYDEMİR	BİNGÖL	Erdal
9	HASAN ÖZGÜNEŞ	ŞIRNAK	H. Özguş
10	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	Ömer
11	AYŞE SÜRÜCÜ	ŞANLIURFA	Ayşe
12	MURAT SARISAÇ	VAN	M. Sarısaç
13	ŞEVİN COŞKUN	MUŞ	ŞevİN
14	AYŞE ACAR BAŞARAN	BATMAN	Ayşe
15	KEMAL BÜLBÜL	ANTALYA	K. Bulbul
16	MURAT ÇEPNİ	İZMİR	Murat
17	EBRÜ GÜNAY	MARDİN	E. Günay
18	NUSRETTİN MAÇIN	ŞANLIURFA	Nusret
19	DERŞİM DAĞ	DİYARBAKIR	Derşim
20	SEMRA GÜZEL	DİYARBAKIR	Semra